

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 december 2018

Mål nr

B 5253-17

PARTER

Klagande

ES

Ombud och offentlig försvarare: Advokat AP

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt penningtvättsbrott

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2017-10-18 i mål B 1086-17

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

AP ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av ES i Högsta domstolen med 9 767 kr. Av beloppet avser 7 814 kr arbete och 1 953 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

ES har yrkat att Högsta domstolen ska mildra påföljden.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Under mars 2015 vilseleddes en representant för Morgan Stanley Wealth Management av en okänd person att överföra knappt 1,8 miljoner kr till ESs bankkonto.
2. Åklagaren väckte åtal mot ES avseende dessa medel och gjorde gällande att hon gjort sig skyldig till penningtvättsbrott genom att ha ställt sitt bankkonto till förfogande för medlen och därefter lämnat skenbara förklaringar till bankpersonalen avseende medlens ursprung.
3. Tingsrätten dömde ES för grovt penningtvättsbrott enligt 3 § första stycket 1 och 5 § första stycket lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott. Påföljden bestämdes till villkorlig dom och böter.
4. Hovrätten har ändrat tingsrättens domslut på det sättet att påföljden har bestämts till fängelse i ett år.

5. ES har överklagat hovrättens dom. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit styrkt beträffande gärningen.

Frågan i målet

6. I enlighet med hovrättens dom har ES gjort sig skyldig till penningtvättsbrott. Frågan i målet är främst hur straffvärdebedömningen ska göras avseende detta penningtvättsbrott.

Vad som är utrett

7. Det är klarlagt att pengar som härrör från brott eller brottslig verksamhet satts in på ESs konto och att hon handlat på det sätt som åklagaren gjort gällande. Penningtvättsåtgärderna har föregåtts av att hon kontaktats av en gammal vän som frågat om han kunde få sätta in en summa pengar på hennes bankkonto. Hon har gått med på detta utan att fråga om anledningen till insättningen. På vännens uppmaning har hon också överlämnat sin bankdosa med tillhörande kod till honom. Vännen har inte berättat för ES varifrån pengarna kommit eller hur mycket pengar det rört sig om. Han har uppmanat henne att inte svara på frågor från bankpersonal och sagt till henne att hon skulle förstöra för många om hon lämnade uppgifter till banken.

8. När bankpersonal per telefon hört av sig till ES, för att utreda medlens ursprung, har hon uppgett att det var en farbror till henne som hade satt in dem på kontot samt att pengarna kunde skickas tillbaka. Vid ytterligare telefonkontakt med banken har ES vidhållit de oriktiga uppgifterna om varifrån pengarna kommit.

9. ES har visserligen inte haft full insikt om förbrottet och pengarnas ursprung. Däremot har hon insett att det fanns en påtaglig risk för att det i penningtvättssyfte sattes in pengar från brott eller brottslig verksamhet på hennes konto. Hon har också haft anledning att räkna med att insättningen

kunde avse ett belopp i den storleksordning som faktiskt sattes in. Trots detta har hon inte ställt några frågor till den person som hon upplät kontot till. ES har haft likgiltighetsuppsåt till samtliga relevanta gärningsomständigheter inklusive insättnings storlek.

Den rättsliga regleringen m.m.

Penningtvättsbrottet

10. Enligt huvudbestämmelsen i 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott förutsätts för straffansvar

- dels att gärningen syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde,
- dels att gärningsmannen antingen förfogar över egendomen på visst sätt (se 3 § första stycket 1) eller vidtar åtgärder som typiskt sett innebär att egendomens ursprung eller ägarförhållandena blir svåra att klarlägga (se 3 § första stycket 2).

Straffet för penningtvättsbrott är fängelse i högst två år. I 4 § finns en kompletterande reglering som träffar vissa fall där en gärning inte har ett sådant syfte som förutsätts enligt 3 §, men där gärningen ändå otillbörligen främjar möjligheterna för någon att omsätta egendom som härrör från brott eller brottslig verksamhet. Bestämmelsen i 4 § är subsidiär till 3 §.

11. Om ett penningtvättsbrott är grovt döms för grovt penningtvättsbrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om gärningen har avsett betydande värden, om de brottsliga åtgärderna har ingått som ett led i en brottslighet som utövats

systematiskt eller i större omfattning eller i annat fall varit av särskilt farlig art. (Se 5 §.)

12. Om brottet är ringa döms för penningtvättsförseelse till böter eller fängelse i högst sex månader. För penningtvättsförseelse ska också dömas den som inte insåg men hade skälig anledning att anta – dvs. var oaktsam i förhållande till – att egendomen i fråga härrörde från brott eller brottslig verksamhet. (Se 6 §.)

Bestämmande av straffvärde

13. Straff ska, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde (29 kap. 1 § första stycket brottsbalken). Bestämmelsen ger uttryck för att straffvärdet utgör utgångspunkten för påföljdsbestämningen och återspeglar de för påföljdsbestämningen grundläggande principerna om proportionalitet och ekvivalens.

14. Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas bl.a. den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft (se 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

15. Hänvisningen till vad gärningsmannen insett eller borde ha insett innebär att endast sådana faktorer som är täckta av uppsåt eller oaktsamhet kan beaktas vid straffvärdebedömningen. När åtalet avser ett brott som förutsätter uppsåt, bör faktorer täckta endast av oaktsamhet i princip kunna beaktas under förutsättning att gärningen är kriminaliserad också om den har begåtts av oaktsamhet (se ”De kinesiska kullagren” NJA 2014 s. 559 p. 6 med hänvisningar; jfr ”Samlag med avkomling” NJA 2015 s. 826 p. 10 som avsåg en gärning som är kriminaliserad endast om den begås med uppsåt). I regel får emellertid

faktorer som är täckta bara av oaktsamhet begränsad betydelse för straffvärdet i relation till de delar som är täckta av uppsåt.

16. Utöver den allmänna bestämmelsen i 29 kap. 1 § brottsbalken finns det i 2 och 3 §§ angivet vissa försvårande (2 §) och förmildrande (3 §) omständigheter som, vid sidan av vad som gäller för den särskilda brottstypen, ska beaktas vid straffvärdebedömningen.

Om gradindelning och relationen till straffvärde

17. Vid gradindelade brott är varje grad att se som en egen brottstyp med en egen straffskala. Av hänvisningen i 29 kap. 1 § brottsbalken till den för brottet tillämpliga straffskalan följer att gradindelning i princip måste ske före straffvärdebedömningen. Det förhållandet att det, vilket utvecklas i det följande, finns ett nära samband mellan gradindelning och straffvärdebedömning påverkar inte denna prövningsordning (se t.ex. ”Brevinkastet” Högsta domstolens dom den 5 juli 2018 i mål B 4885-17 p. 19).

18. I vissa fall förekommer vid gradindelade brott s.k. kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett visst brott är grovt, eller synnerligen grovt. I dylika fall tar bedömningen av rubriceringsfrågan sin utgångspunkt i dessa omständigheter (se ”Rånet i tobaksbutiken” Högsta domstolens dom den 10 oktober 2018 i mål B 2678-18 p. 7). En samlad bedömning måste emellertid alltid göras. Det betyder att det inte är nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av de angivna omständigheterna föreligger och heller inte uteslutet att bedöma brottet som grovt i fall där ingen av de angivna omständigheterna är för handen. För att ett brott ska bedömas som grovt i sistnämnda fall krävs emellertid i princip att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i lagens exemplifiering (se t.ex. ”De upprepade skattebrotten” Högsta domstolens dom den 13 juli 2018 i mål B 4680-17 p. 10 och ”Rånet i tobaksbutiken” p. 7, båda med vidare hänvisningar).

19. Även med utgångspunkt i den nyss angivna prövningsordningen finns det ett nära samband mellan gradindelning och straffvärdebedömning. Det beror på att gradindelningen i mer svårbedömda fall inte kan göras utan att det sker en värdering av hur allvarlig brottsligheten är. Den samlade bedömning som alltid måste göras kommer alltså ytterst – med reservation för att vissa faktorer som påverkar straffvärdet saknar betydelse för gradindelningen – att bygga på en värdering av om straffvärdet i det enskilda fallet med beaktande av förekommande kvalifikationsgrunder är sådant att det är motiverat att döma för grovt brott. När det inte finns några kvalifikationsgrunder angivna blir sambandet mellan de båda bedömningarna ännu tydligare.

Gradindelning och straffvärdebedömning vid penningtvättsbrott

20. I 5 § lagen om straff för penningtvättsbrott anges ett antal omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är att anse som grovt (se p. 11). Eftersom penningtvättsbrott kan utföras på olika sätt och det kan förekomma förbrott av varierande slag kan frågan om vilka överväganden som gör sig gällande vid gradindelning av penningtvättsbrott inte besvaras generellt.

21. I viss utsträckning kommer förbrottet att bli styrande för synen på penningtvättsbrottet. Närmast blir det då fråga om att väga in förbrottets allmänna karaktär och svårhet i den utsträckning dessa förhållanden är kända. Det har i motiven till lagen om straff för penningtvättsbrott förutsatts att de närmare omständigheterna kring förbrottet inte behöver visas (se prop. 2013/14:121 s. 109). När ett penningtvättsbrott – såsom i nu aktuellt fall – avser egendom som härrör från ett förmögenhetsbrott har det i förarbetena angetts att de ungefärliga värdegränser som utgör hållpunkter vid bedömande av om ett förmögenhetsbrott är att anse som grovt, kan vara vägledande också vid bedömande av om ett penningtvättsbrott är grovt med hänsyn till att det avsett betydande värden (se a. prop. s. 113).

22. Vad som sägs i förarbetena ligger i linje med de uttalanden om gradindelning och straffvärdebedömning vid häleri som Högsta domstolen gjorde i rättsfallet ”Pälshäleriet” NJA 2013 s. 654. I fallet uttalade Högsta domstolen att den i rättspraxis utbildade hållpunkten, att en stöld – eller ett bedrägeri eller en förskingring – många gånger är att bedöma som grovt brott om värdet av det tillgripna motsvarar fem basbelopp, bör kunna accepteras samt att det saknades skäl att bedöma häleribrottslighet på annat sätt (se p. 6 i rättsfallet). Domstolen betonade emellertid samtidigt att det är viktigt att det förhållandet att man på detta sätt knyter straffvärdebedömning och gradindelning till olika beloppsgränser inte leder till en rättstillämpning där andra faktorer inte ges den betydelse de bör ha (se p. 5 i rättsfallet).

23. I rättsfallet angavs vidare att betydelsen av godsets värde relativt sett blir mindre ju allvarligare brottsligheten är. Om godsets värde är så högt som 18 basbelopp bör emellertid utgångspunkten vara att straffvärdet motsvarar fängelse i ett år (se p. 8 i rättsfallet).

24. Vid ytterligare ökande belopp avtar betydelsen av godsets värde ännu mer. Skälet till att betydelsen av värdet avtar är dels att hänsyn måste tas till den relativa betydelsen av en viss kvantitativ ökning (en ökning från 100 kr till 5 000 kr har större betydelse än en ökning från 50 000 kr till 55 000 kr), dels att en sådan avtagande betydelse är en förutsättning för att man inte ska nå taket på straffskalan alltför snabbt och därmed hindra att ytterligare kvantitativa skillnader ges betydelse överhuvudtaget (jfr förhållandena vid straffvärdebedömningen av narkotikabrott).

25. Motsvarande synsätt bör anläggas vid penningtvätt som hänger samman med förmögenhetsbrott. Vad som har sagts om värdegränserna och deras betydelse får sålunda anses ha bäring på penningtvättsbrott. Men det ska göras en nyanserad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid andra faktorer än värdet ska beaktas. I första hand blir det då förhållandena vid

själva penningtvättsbrottet som kommer att vägas in vid sidan av det värde som brottet avser.

26. Penningtvättsbrott kan, som nämnts (jfr p. 20), vara av mycket skiftande karaktär. Fråga kan vara om åtgärder som avser hantering av den egendom som härrör från brott, men också om åtgärder som bara mer indirekt kan kopplas till denna. Vidare begås penningtvättsbrott ofta som ett led i annan brottslighet. Ett penningtvättsupplägg kan därutöver i sig innefatta åtgärder av flera personer som var och en begår penningtvättsbrott i gärningsmannaskap. Av särskild betydelse vid straffvärdebedömningen blir därför karaktären på penningtvättsåtgärderna och den roll som en person har intagit vid penningtvätten.

27. I den mån som även förhållandena vid förbrottet är utredda i målet om penningtvättsbrott (och är subjektivt täckta hos den som misstänks för det brottet), bör det emellertid vara möjligt att ta hänsyn också till sådana förhållanden. Det kan ske exempelvis när det ska bedömas om penningtvättsbrottet har ingått som ett led i en brottslighet som har utövats systematiskt eller i större omfattning.

Bedömningen i detta fall

Rubricering

28. I målet är fråga om ett penningtvättsbrott som avser knappt 1,8 miljoner kr. ES har, enligt vad hovrätten funnit utrett, haft uppsåt (likgiltighetsuppsåt) i relation till värdet.

29. Eftersom penningtvätten har avsett ett värde som på ett påtagligt sätt överskrider den nivå vid vilken värdet i sig talar för att ett brott är grovt, ska ES dömas för grovt penningtvättsbrott.

Straffvärde

30. ESs brott avser ett belopp som är ungefär dubbelt så stort som det belopp vilket som utgångspunkt bör krävas för att straffvärdet ska motsvara fängelse i ett år (se p. 23). Penningtvättsåtgärderna har innefattat befattning med medlen och försök att genom oriktiga uppgifter dölja deras ursprung. Med beaktande av att beloppet har en avtagande betydelse för brottets straffvärde får beloppets storlek i sig anses tala för ett straffvärde omkring fängelse i ett år och sex månader.

31. Detta är emellertid bara en utgångspunkt. Straffvärdet för den enskilda gärningen måste bedömas mot bakgrund av samtliga omständigheter. Av betydelse blir bl.a. i vilken grad den tilltalade har varit delaktig i gärningen och om det föreligger några särskilda försvårande eller förmildrande omständigheter.

32. ES har förmåtts att delta i gärningen genom uppmaningar från en vän. Hon har inte deltagit i planeringen av, eller haft några närmare insikter om, den bakomliggande brottsligheten, och hon har haft en underordnad roll. Hovrätten har bedömt att hon agerat med endast likgiltighetsuppsåt. Dessa omständigheter påverkar straffvärdet i sänkande riktning. Högsta domstolen instämmer i hovrättens slutsats att straffvärdet, vid en samlad bedömning, motsvarar fängelse i ett år.

Påföljdsbestämningen i övrigt

33. Straffvärdet för ESs gärning är så högt att det talar för att fängelse ska väljas som påföljd. Några omständigheter som gör att det finns skäl att välja en lindrigare påföljd än fängelse finns inte.

34. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Lars Edlund, Petter Asp (referent) och Malin Bonthron
Föredragande justitiesekreterare: Josefine Wendel